BG Pulse Journal USA
ISSN:1947-2536 http://www.bgpulseusa.com/index.php/bg
BG PULSE JOURNAL

"COMPARATIVE SEMANTIC ANALYSIS OF THE TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND HUMAN TRANSLATION"

Ruzmetova Shohida Ravshanbek qizi
Teacher, Department of Foreign Philology, Faculty of Philology,
Urgench State Pedagogical Institute
+99893-861-91-19
ruzmetova.shohida9119@mail.com

Annotation

This article examines the semantic aspects of translating phraseological units in artificial intelligence and human translation. The study analyzes the differences between machine-generated and human translations in conveying figurative meanings, cultural nuances, and contextual interpretations. The research demonstrates that although artificial intelligence provides fast and accessible translation, it often fails to preserve the semantic and stylistic features of phraseological expressions. Human translators, due to their linguistic competence and cultural awareness, achieve more accurate and natural translations. The article emphasizes the importance of combining artificial intelligence technologies with human translation skills in modern translation studies.

Key words: phraseological units, artificial intelligence, human translation, semantic analysis, machine translation, idioms, translation studies, figurative meaning.

Annotatsiya

Mazkur maqolada frazeologik birliklarning sun'iy intellekt va inson tarjimasidagi semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mashina tarjimasi va inson tarjimasi o'rtasidagi farqlar, ayniqsa obrazli ma'no, madaniy xususiyatlar hamda kontekstual talqinlarni ifodalashdagi jihatlar qiyosiy o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt tezkor va qulay tarjima imkoniyatini bersa-da, frazeologik birliklarning semantik va uslubiy xususiyatlarini to'liq saqlab qola olmaydi. Inson tarjimonlari esa til kompetensiyasi va madaniy bilimlari orqali yanada tabiiy va aniq tarjimani amalga oshiradi. Maqolada zamonaviy tarjimashunoslikda sun'iy intellekt va inson tarjimasi uyg'unligining ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: frazeologik birliklar, sun'iy intellekt, inson tarjimasi, semantik tahlil, mashina tarjimasi, idiomalar, tarjimashunoslik, obrazli ma'no.

Аннотация

В данной статье рассматриваются семантические особенности перевода фразеологических единиц в искусственном интеллекте и человеческом переводе. В ходе исследования проводится сравнительный анализ машинного и человеческого перевода с точки зрения передачи переносного значения, культурных особенностей и контекстуальной интерпретации. Результаты исследования показывают, что, несмотря на скорость и удобство искусственного интеллекта, машинный перевод часто не способен сохранить семантические и стилистические особенности фразеологических выражений. Переводчики-люди благодаря языковой компетенции и культурным знаниям обеспечивают более точный и естественный перевод. В статье подчеркивается важность сочетания технологий искусственного интеллекта и человеческих переводческих навыков в современной теории перевода.

Ключевые слова: фразеологические единицы, искусственный интеллект, человеческий перевод, семантический анализ, машинный перевод, идиомы, переводоведение, переносное значение.

Tarjima zamonaviy raqamli davrda, ayniqsa madaniyatlararo kommunikatsiyada muhim rol o‘ynaydi. Tarjimadagi eng murakkab jihatlardan biri frazeologik birliklarni, ya’ni idiomalar, maqollar va turg‘un iboralarni tarjima qilishdir. Bunday birliklar ko‘pincha ko‘chma ma’noni ifodalaydi va ularni so‘zma-so‘z tarjima qilish mumkin emas. Sun’iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida mashina tarjima tizimlari lingvistik amaliyotda keng qo‘llanila boshladi. Biroq sun’iy intellekt tizimlari tomonidan frazeologik birliklarning semantik jihatdan to‘g‘ri tarjima qilinishi hanuzgacha bahsli masala bo‘lib qolmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi frazeologik birliklar tarjimasining sun’iy intellekt va inson tarjimasidagi semantik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

Frazeologik birliklar va ularning lingvistik tabiati

Frazeologik birliklar - bu ko‘chma yoki o‘zgargan ma’noga ega bo‘lgan turg‘un so‘z birikmalaridir. Tilshunoslarning fikriga ko‘ra, frazeologik iboralar xalqning madaniyati, an’analari va mentalitetini aks ettiradi. Ularning ma’nosi odatda nokompozitsion xarakterga ega bo‘lib, ya’ni umumiy ma’no alohida so‘zlarning ma’nosidan kelib chiqmaydi.

Masalan, ingliz tilidagi “kick the bucket” idiomasi “vafot etmoq” degan ma’noni anglatadi, “chelakni tepmoq” degan so‘zma-so‘z ma’noni emas. Bunday iboralar tarjimada katta qiyinchilik tug‘diradi, chunki tarjimon nafaqat semantik ma’noni, balki uslubiy ta’sirni ham yetkazishi kerak bo‘ladi.

1. Frazeologik tarjimadagi asosiy semantik muammolar

Idiomalarni tarjima qilishda sun’iy intellekt va inson tarjimasi lingvistik qatlamlarni qayta ishlash usullariga ko‘ra sezilarli darajada farqlanadi:

- **So‘zma-so‘z va idiomatik ma’no:** Sun’iy intellekt vositalari odatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri, tarkibiy ma’noga ustuvorlik beradi va ko‘pincha metaforik idiomalarni anglay olmaydi. Inson esa konseptual bog‘lanish orqali haqiqiy semantik muqobilni tabiiy ravishda aniqlaydi.
- **Madaniy xoslik:** Idiomalar mahalliy kontekstga (tarixiy voqealar, madaniy me’yorlar yoki hududiy xususiyatlarga) kuchli bog‘langan bo‘ladi. Inson tarjimonlar bunday birliklarni to‘g‘ri ifodalash uchun ekvivalent va parafrazalardan samarali foydalanadi.
- **Ko‘pma’nolilik va kontekst:** Bir xil frazeologik birlik matn kontekstiga qarab turlicha ma’nolarni anglatishi mumkin. Sun’iy intellektning zamonaviy kontekstual modellarida sezilarli rivojlanish bo‘lsa-da, inson tarjimonlari diskurs darajasidagi talqinda hanuz ustun hisoblanadi.

2. Frazeologik tarjimaning kelajagi: gibrid modellar

Tarjimashunoslik sohasi mutaxassislari gibrid tarjima modellarini qo‘llab-quvvatlaydilar. Ushbu yondashuvda sun’iy intellekt katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash uchun dastlabki tarjima yoki qoralama bosqichida qo‘llaniladi, inson tarjimonlari esa semantik aniqlik, madaniy moslik va uslubiy nafislikni ta’minlash uchun post-tahrirlash ishlarini amalga oshiradi.

Tarjimada sun’iy intellekt

Google Translate va DeepL kabi sun’iy intellekt asosidagi tarjima tizimlari neyron mashina tarjimasi texnologiyalaridan foydalanadi. Ushbu tizimlar katta lingvistik korpuslarni tahlil qilib, statistik va kontekstual naqshlar asosida tarjima yaratadi.

Sun’iy intellekt tarjimasining bir qancha afzalliklari mavjud:

- tezlik va samaradorlik;
- qulaylik va ommaboplik;
- katta hajmdagi matnlarni qayta ishlash imkoniyati.

Biroq sun’iy intellekt tizimlari ko‘pincha ko‘chma ma’nodagi til birliklari va frazeologik iboralarni tarjima qilishda qiyinchilikka duch keladi, chunki ular iboralarni kontekstual emas, balki so‘zma-so‘z talqin qilishi mumkin.

Masalan:

- “Break the ice” iborasi so‘zma-so‘z “muzni sindirmoq” deb tarjima qilinishi mumkin, holbuki uning haqiqiy ma’nosi “do‘stona tarzda muloqotni boshlamoq” deganidir.

Bu holat sun’iy intellektning madaniy va kontekstual nozik jihatlarni anglashdagi semantik cheklanishlarini ko‘rsatadi.

Inson tarjimasi va semantik aniqlik

Inson tarjimonlari madaniy kompetensiya, kontekstual tushunish va emotsional intellektga ega bo‘ladi. Ular ko‘chma ma’nolarni talqin qila oladi hamda maqsad tilida mos frazeologik ekvivalentlarni tanlaydi.

Masalan:

- “Break the ice” iborasi inson tarjimoni tomonidan “suhbatni boshlab bermoq” yoki boshqa madaniy jihatdan mos ekvivalent orqali tarjima qilinishi mumkin.

Inson tarjimonlari quyidagilarni hisobga oladi:

- kontekst;
- uslubiy xususiyatlar;
- pragmatik ma’no;
- madaniy moslashtirish.

Natijada inson tarjimasi ko‘pincha sun’iy intellekt yaratgan tarjimaga qaraganda semantik jihatdan aniqroq va uslubiy jihatdan tabiiyroq bo‘ladi.

Qiyosiy semantik tahlil

Qiyosiy tahlil sun’iy intellekt va inson tarjimasining ham kuchli, ham zaif tomonlarini ochib beradi.

Sun’iy intellekt tizimlari texnik yoki sodda matnlarni tarjima qilishda samarali faoliyat ko‘rsatadi, biroq chuqur semantik talqinni talab qiladigan frazeologik birliklarni tarjima qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Inson tarjimonlari esa frazeologik iboralarning emotsional va madaniy ma’nosini saqlab qola oladi.

Frazeologik birliklar tarjimashunoslikdagi eng murakkab elementlardan biri bo‘lib qolmoqda. Sun’iy intellekt texnologiyalari muntazam ravishda takomillashib borayotganiga qaramay, ular hali ham semantik talqin va madaniy moslashtirish borasida inson tarjimonlarini to‘liq almashtira olmaydi. Inson tarjimasi ko‘chma ma’no va kommunikativ ta’sirni saqlab qolishda yuqori samaradorlikni namoyon etadi. Shu sababli, kelajakdagi tarjima amaliyotida sun’iy intellekt texnologiyalari va inson lingvistik kompetensiyasining hamkorligi eng samarali yondashuv bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baker, Mona. *In Other Words: A Coursebook on Translation.* London: Routledge, 2018.
2. Newmark, Peter. *A Textbook of Translation.* New York: Prentice Hall, 1988.
3. Catford, J. C. *A Linguistic Theory of Translation.* Oxford: Oxford University Press, 1965.
4. *Vinay*, Jean-Paul and Darbelnet, Jean. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation.* Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995.
5. Nida, Eugene A. and Taber, Charles R. *The Theory and Practice of Translation.* Leiden: Brill, 2003.
6. Larson, Mildred L. *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence.* Lanham: University Press of America, 1998.
7. Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications.* London: Routledge, 2016.
8. House, Juliane. *Translation Quality Assessment: Past and Present.* London: Routledge, 2015.

9. Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation.* London: Routledge, 2008.
10. Hatim, Basil and Mason, Ian. *Discourse and the Translator.* London: Longman, 1997.